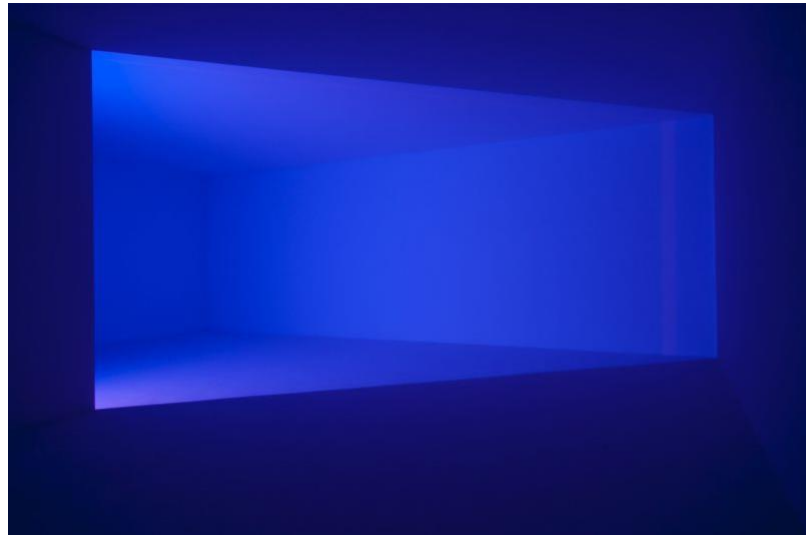

James Turrell *Skyspace* (ongoing project)

Wedgework III (1969)

Open

Het is de eerste maandag van het nieuwe jaar. Het werk is nog niet begonnen, maar toch heb ik al een hele grote klus geklaard. In de minieme deelseconden tussen de laatste minuut van het oude jaar en de eerste minuut van het nieuwe, maakte ik een enorme ruimtereis. Ik vloog van een punt uiterst links onder in een soort hoek van het universum naar de diagonaal tegenovergestelde hoek helemaal rechtsboven. Ja, ik vloog.

Voor een synestheet, zoals mijn afwijking schijnt te heten, is dat heel normaal. Bij mij lopen de verschillende zintuiglijke waarnemingen door elkaar heen omdat de hersenverbindingen tussen mijn zintuigen niet helemaal gesloten zijn. Synestheten zien bijvoorbeeld kleuren bij cijfers en letters, of kunnen woorden proeven (heerlijk!). In mijn geval komt daar ook nog eens de ruimtelijke ordening van getallenreeksen en tijd bij. Zo kan ik reizen door de tijd via de denkbeeldige routekaart van jaren, maanden, weken, dagen. Noem mij een datum, en ik vlieg er naar terug om te weten wat ik toen deed. Voor iemand die dat niet kent is dat bijna niet voor te stellen – zoals dat voor mij andersom ook het geval is – maar wat ik dus in die allerlaatste momenten van 31 december écht voor me zie is een bijna

onoverbrugbare afstand vanaf het punt in de tijd waar ik dan ben naar de plek waar 1 januari begint. De hele avond draai ik warm, héb ik het ook warm, voelt alles donker en dik aan. Tótdat ik me op het moment suprême afzet en de sprong waag en met een grote boog aankom in een landschap van witte mist waar in dunne grijze cijfers het nieuwe jaar in de lucht hangt.

Ik ben dan aangekomen in een wondere wereld, waarin alles nog open is.

Dit jaar lijkt alles nog opener dan alle jaren daarvoor. Zelfs de kleinste aanwijzingen van wat er zou kunnen gebeuren zijn onzeker. Het is alsof ik in een heel groot fel licht kijk.

Twee keer eerder zag ik zoiets. Maar dan in het echt. Zoals dat heet.

De eerste keer was in *Villa Panza* in het Italiaanse Varese, alweer jaren geleden. In een 18^e-eeuws landhuis met een prachtige collectie Amerikaanse kunst stond ik ineens in een kleine witte ruimte met een plafond waar een groot vierkant was uitgezaagd. Het volle licht stroomde zonder tussenkomst van glas naar binnen alsof het water was en ik onder de douche stond. Tegelijk trok het licht mij als het ware naar buiten, de totale openheid in.

Ik stond met open mond naar boven te kijken.ⁱ

Pas later realiseerde ik me dat ik van deze lichtkunstenaar, James Turrell, al veel eerder werk had gezien. In het Tilburgse Museum De Pont heb ik eens in het donker ruim een uur zitten kijken naar iets wat er echt uitzag als een kamer met muren en een plafond, maar dat enkel een projectie van licht bleek te zijn. Hoe ik het ook probeerde, het viel me moeilijk om het licht zélf te zien – want daar ging het de kunstenaar om. In plaats daarvan wilde ik om het hoekje kijken naar de (licht)bron en staarde ik me blind op de projectie.

In het geschreven werk van de filosoof Robert Cooper kun je zo'n zelfde ervaring hebben. Deze man trekt je telkens over de rand van het onzegbare, waaruit ik dan telkens weer probeer terug te klauteren door de dingen toch voorstelbaar te maken. Niet omdat ik er niet aan wil – mijn verlangen naar het onzegbare is heel groot – maar omdat het moeilijk is me werkelijk over te geven aan iets onbegrijpelijk. Neem bijvoorbeeld het begrip *the open field*, dat Cooper gebruikt als een metafoor voor het fundamenteel opene van ons bestaan. Hij leent dit begrip bewust van de natuurkunde en de poëzie, twee uiterste werelden van getallen en taal waarin het abstracte juist heel concreet kan zijn. Hij probeert de lezer mee te nemen naar een voorstelling van de werkelijkheid die onvoorstelbaar is. Naar een ervaring die voorbij de woorden en de dingen gaat. Naar de lichte mist waaruit alles voortkomt. Dát is wat hij noemt 'het open veld'.ⁱⁱ Maar ik zie toch telkens maar dat

groene weiland voor me waar ik thuis op uitkijk. Bewerkt land. Bedoelde grond. Een afgegrensde plek. Die ook onzichtbaar is omgeven met wetten en regels. Niks openheid.

Net als in het werk van Turrell lukt het mij nauwelijks, enkel heel af en toe in korte flitsen, om te beseffen dat alles wat ik zie projectie is. En dat alleen het licht – wat dat ook moge zijn – die projectie mogelijk maakt. Er is iets tussen hemel en aarde, tussen nu en toen, tussen ons allen in, dat het mogelijk maakt dat we iets zien, dat we elkaar verstaan, dat we leven. Dat is (de) openheid, zonder meer.

Zo zit ik hier dus, op mijn zolderkamer, uit te kijken over *the open field*. In mijn elektronische agenda bestaat vandaag niet eens, omdat ik er niets in heb gepland. Maar ook van de rest van het jaar kan ik mij nauwelijks een voorstelling maken.

Er schieten mij dichtregels van Adriaan Roland Holst te binnen, die ik jarenlang las op de muur van het lokaal waar we als PhD-studenten bij elkaar kwamen:

Dit eiland.

*Hoe zijn wij hier geland,
waartoe... vanwaar...?
ligt ergens aan het strand
dat vreemde schip nog klaar?
en als het anker is gelicht,
naar waar... naar waar...?*

We hebben allemaal die sprong van oud naar nieuw gewaagd. We moesten wel. De tijd was onverbiddelijk.

En waar zijn we nu terecht gekomen?

ⁱ *Skyspace* maakt ook deel uit van de vaste collectie van Museum Voorlinden in Wassenaar.

ⁱⁱ Wie meer wil lezen over Robert Cooper verwijs ik graag naar mijn boek *Tussen de regels. Een esthetische beschouwing over geweld van organisatie*. Uitgeverij IJzer, 2017, hoofdstuk 4, vanaf p. 20